

24 Mandag 15. februar 1993

Nationen 15/2-93
 Vittig, svart og
 annerledes om
 krigen *Nationen*
 15/2-93

Dag Skogheim: *Osten*
 Tiden Norsk Forlag 1992
 Roman

Dag Skogheim turde være kjent for det brede publikum, først og fremst gjennom sine Sulis-Valby-romaner. Han har blant annet skildret framveksten av den organiserte fagbevegelsen i Nord-Norge og skrevet innsiktsfullt om 2. verdenskrig der han især har viet møtet mellom den tyske krigsmaskinen og den vanlige, norske sivilbefolkning interesse.

Denne romanen, med den noe besynderlige tittelen *Osten*, har også handling fra krigens dager, og hendelsene er, som så ofte før, lagt til de nordlige deler av landet. Handlingen utspiller seg i krigens aller første uker idet vi følger en tysk-østerriksk tropp på langmarsj fra Snåsa i Nord-Trøndelag til Narvik. Boka ender når granatregnet over Narvik har stilnet etter de alliertes berømte «gjenerobring» av byen den 28. mai 1940. Da finner to tyske pionerer et istykkersprengt lik av en tysk bergieger i en hage. Liket har en stor, rund, skinnende gul ost trygt forvart i armene. Tyskerne begraver både liket og osten, og på dette tidspunktet i fortellingen, på romanens siste side, kjenner man som leser en lettelse over at osten får et pietetsfullt endeligt. Denne osten har nemlig befunnet seg på en mangslungen reise, lik de tyske soldatene, fra Snåsa meieri (der den i sin tid ble båret ut av selveste Martin Tranmøll!) til den ender sitt - jeg hadde nær sagt liv - i Narvik. Underveis har den vært av stor og litt udefinert betydning for dem som har hatt den om hender.

To «historier» vever seg inn i hverandre i denne lille, gripende romanen. Vi følger den tyske forflytningen, der vi også blir presentert for norske soldaters sjokkerte og planløse reaksjoner på tyskeres frammarsj. Men mest av alt er dette historien om en ost som allerede tidlig i fortellingen får en helt spesiell symbolverdi. Uplettet, gul og skinnende befinner den seg snart på norske hender, snart på tyske. Alle hender bærer den varsomt, en periode blir den til og med fraktet i en gjenglemte barnevogn, og ingen drømmer om å fortære den selv om sulten gnager. Krigen om osten blir iblant mer vesentlig enn den 2. verdenskrig selv!

Omkring osten grupperer Skogheim sine skikkelser, tyske og norske, med stor psykologisk innsikt, svart humor og ironi. Ved å la historien om osten spille hovedrollen, oppnår forfatteren en svært frukt-

bar perspektivforflytning - bort fra historiske facts som danner rammefortellingen - og mot et tilsynelatende bagatellmessig intermezzo. Slik får forfatteren fram at krig er noe ganske annet for enkeltmennesket enn det inntrykket rapportene og historiebøkene kan gi. Det som først fortoner seg som bagateller, kan få store dimensjoner for et menneske og bli symbolbærer. Midt oppi de absurde krigshandlingene representerer osten noe konkret å kjempe for. Historien til den norske skikkelsen, fanejunker Harm af Bratten, er i så måte talende. Iført gardeuniform fra 1899 og ureglementert pelslue (i sin tid gave til hans far fra den tyske keiser) tar han krigen i egne hender. Når han omringes av tyske soldater og fratas osten, jubler han triumferende når engelske jagerfly åpner mitraljøseild mot dem. «Der fikk tyskerne!» Tyskerne kommer seg i dekning, men selv blir han i sin høylydte jubel offer for sine «allierte». «Slekten Harm af Bratten er fremdeles stolt av å ha en blant sine som i 1940 falt i kampen mot tyskerne,» er forfatterens lakoniske kommentar.

Skogheim forteller med en frodighet og med en nærhet til stoff og detaljer som bergtar. De pussige skildringene, der både historiske og fiktive skikkelser inngår, har alle sin plass i det overordnede perspektivet - å fortelle en annerledes og på mange måter sannere historie om krigens psykologi enn den tradisjonelle varianten. Som Jan Jakob Tønseth skildret den spanske borgerkrig, har Skogheim her gitt et verdifullt bidrag til vår egen, etterhvert mer nyanserte forståelse av krigshandlingene. Samtidig makter han å si noe vesentlig om oss mennesker i sin alminnelighet.

Dagne Nordli